

KÁLLAI ERNŐ MŰVÉSZETTÖRTÉNETI ÉS KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ

BESZÁMOLÓ / REZÜMÉ

TÉMA: PESTI MŰHELY

KÉSZÍTETTE: SÁRVÁRI ZITA

2016

Kállai Ernő ösztöndíjas kutatási programom fő témája a Pesti Műhely alkotóközössége. A művészekkel készített mélyinterjúim anyagának fényében fontosnak tartom felvázolni a beszámoló elején azokat az általános tendenciákat, amiket a művészek személyes perspektívájukból láttak, vagy észleltek a hatvanas évekből. Ezek, mint egyfajta személyes narratíva, vagy korrajz ugyanis motiválták az alkotóközösség létrejöttét. A Pesti Műhely sok szempontból az 1960-as évek művészeti mozgásainak és tendenciáinak, lehetőségeinek a következménye. Kutatásom mégsem egy általános korrajz felvázolására törekszik, az csak adalékként jelenik meg a szövegben. Elsődleges célom a Pesti Műhely működésének vizsgálata volt, egy katalógizáló, adatokat felmutató, azokban kronologikus sorrendet felállító, leíró jellegű anyag elkészítése, amely főként a művészek visszaemlékezéseiből próbálja meg rekonstruálni az alkotóközösséget.

A Pesti Műhely történeti előzményei

Az 1960-as években nem sokkal az 1956-os forradalom után egy olyan ellentmondásos évtized van kibontakozóban Magyarországon, amikor az államapparátus minden addiginál jobban igyekezett szabályozni a művészetet. A művészet sok tekintetben eszköznek számított. Egyrészt eszköz volt a politika számára, hogy a saját ideológiáját közvetítse rajta keresztül, de eszköz volt ez a művészek számára is, hogy az államilag tűrt vagy tiltott formákat nem konvencionális módokon jutassa el valahogy az emberekhez, közönségéhez.

Egy a konstruktív művészeti hagyományokat és eszméket valló kisebb szakmai közegekben, táptalajára talált egy olyan modernista utópizmus, amely a "társadalomban való részvételt", a művészet demokratizálását vallotta. Ezt leginkább a magyar származású Párizsban élő Victor Vasarely-féle "művészetet a tömegnek" filozófia inspirálta, amely többek között a sokszorosított grafikákban (szitanyomásban), és más multiplikációkban tudott a legegyszerűbb és legkézenfekvőbb formában megjelenni.

Ez a gondolatiság nagyon fontos orientációs pont volt Magyarországon is, és többeket foglalkoztatott a művészet és társadalom kérdése és mindenki a maga eszközeivel igyekezett tenni a képzőművészeti műfajok

hasznossá tételéért.

A művészet közösségi alapon működő, az alkalmazott művészetre való kiterjesztésének naív heroizmussal töltött vágya, a hiányzó művészeti információk terjesztésének igénye, de méginkább az elzárt országból önmagukról kétségbeesetten hírt adni akaró lelkes művészek egy kis csoportját is közösségé szervezte, és életre hívta kutatásom tárgyát, a Pesti Műhelyt.

A Pesti Műhely létrejötte

A Pesti Műhely 1971-ben alakult neoavantgárd képzőművészeti alkotóközösség volt, amelynek - különböző időtartamokig - Bak Imre, Nádler István, Fajó János, Keserü Ilona, Hencze Tamás, Mengyán András voltak a tagjai.

Fajó János alkalmazott művészeti magatartása és 1971-ben Soest-on elsajátított professzionális szitázó tudása, Bak Imre és Nádler István a híres és ma is meghatározó stuttgarti Domberger szitanyomó műhelyben szerzett szakmai tapasztalata és Mengyán formatervezői háttere segítségével útjára indult a kor lehetőségeiből fakadó csináld-magad szitanyomó műhely.

Szellemi közösség, szakmai platform, népművelői szándék

Az alkotók metszéspontja, közös érdeklődési köre a hazai összetett művészeti mezőnyben mindenképpen a geometrikus és absztrakt művészet volt. E nélkül a közös nevező nélkül elképzelhetetlen lett volna a közös platformra kerülésük.

Ez a heterogénnek látszó közösség azonban nem alkotott szoros értelemben vett csoportot, ahogy mondjuk az Ipartervről sem lehet művészeti értelemben koherens csoportként beszélni. Szakmai különbözőségük, alkotói felfogásuk rányomta bégelyét együttműködésükre.

Fajó János és Mengyán András konkrét művészete, Nádler István és Keserü Ilona organikus festészeti magatartása, Bak Imre ortodox geometrizmusa és Hencze Tamás optikus látásmódja, mind különbözőképpen volt alkalmazható a szitanyomás technikájában.

De a tagok szitaműhelyben végzett szakmai programja nem leválasztható az akkori, egyedi munkáikról. A szitanyomatok mögött is ugyanaz a gondolkodás, sőt ugyanaz a kéz "állt", mint az egyedinek szánt művek mögött. A sokszorosított grafikák nem csak járulékos, lábjegyzetes, apróbetűs részei az életműnek, hanem nagyon is szerves részét képezik annak.

Alkotói magatartásuk ellenére szellemi kapcsolódásuk, a 20. századi modernizmus szellemiségében való közös gondolkodásuk tette a Pesti Műhelyt egy eredeti formájában majd egy évtizeden át fenálló és sikeresen működő, megkerülhetetlen formációvá. Céljuk szakmai, kortárs művészeti és társadalmi kérdések

megválaszolása volt. Ennek a szakmai-szellemi háttérnek az elméleti feldolgozását is fontosnak tartották, ezért olyan, fontos akkor még pályájuk elején járó művészettörténészeket kértek fel aláírt, számozott szitamappáik szakmai szövegeinek megírására, mint Passuth Krisztina, Hegyi Lóránd vagy Beke László.

A műhely ebben az időben mind szakmailag, mind technikailag nagyon innovatívnak és progresszívnek számított. A számos fekete-fehér sokszorosított technikával szemben, a szitanyomás olyan színes nyomtatási technikát tudott alternatívaként kínálni a művészeknek, amellyel ugyanolyan szín-intenzitású felületet érhetnek el, mint az olaj vagy az akril használatával.

De nem csak saját műveik létrehozására, az anyagokkal, a formákkal és a színekkel való kísérletezésre használták a technikát, de az alkotók műhelytevékenységükkel az Európai Iskola és más idősebb mesterek művészete és saját művészettelfogásuk között is hidat próbáltak képezni. Elsősorban a Népművelési Intézet megbízásából, a vidéki művelődési házakon keresztül létrehozott kisgaléria-hálózatot kívánták ezekkel a hiánypótló mappákkal kiszolgálni. A magyar neovantgarde számára klasszikus mestereknek számító művészek műveiből (Kassák, Bortnyik, Barcsay, Bálint, Korniss, stb.) ugyanúgy készítettek sokszorosított grafikákat, mint az orosz avantgarde kultikus figuráinak (Rodcsenko, Liszickij, Tatlin, stb.) munkáiból. Heroikus vállalkozásuk fő célja ezzel az volt, hogy hiányzó információkat terjesszenek a hazai és a háború utáni művészeti élet fejleményeiről.

Zárszó

A Műhely 1981-ben oszlott fel. Nádler István és Keserü Ilona kiléptek, mert gondolkodásuk új irányait már nem tudták igazán összegyeztetni a műhely munkájával, Mengyán András pedig ösztöndíjjal New Yorkba ment.

A Pesti Műhely jogutódja Fajó maradt, aki megtartotta a nevet, ami ekkorra már kiadóvá fejlődik, és Fajónak a Józsefvárosi Galéria vezetői posztjának elvállalásával annak kiállításainak meghívóit, plakátjait és egyéb szóróanyagait készíti. Elkezdődik a Pesti Műhely második időszaka és a Fajó által a Pesti Műhely kapcsán oly sokat emlegetett hármasság: kiadó-kiállítótér-szabadiskola, ekkor kezd el körvonalazódni.